

Kollaboratív tanulás mint hálózatépítés. Hogyan működik a gyakorlatban?

Brigita Žarkovič Adlešič¹ – Branko Slivar²

¹ Szlovén Nemzeti Pedagógiai Intézet pedagógus továbbképzésért felelős vezetője
Brigita.Zarkovic-Adlesic@zrss.si

² Szlovén Nemzeti Pedagógiai Intézet középfokú oktatásért felelős vezetője
Branko.Slivar@zrss.si

Fordította: Kimmel Magdolna, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Angol Nyelvpedagógiai Doktori Iskola, kimmel.magdolna@btk.elte.hu

A cikk a különböző iskolai projektek eredményeinek fenntarthatóságával foglalkozik. A szlovén iskolákban nagy hagyománya van az együttműködésre épülő projektnek. Függetlenül attól, hogy a hálózatépítés milyen hozzáadott értéket jelent az iskoláknak, gyakran vagyunk tanúi annak, hogy a gyakorlatban a hálózatok nem működnek tovább. Ez általában akkor fordul elő, amikor a projektet már nem támogatják rendszerszintű, különösen pénzügyi intézkedések. A PROMISE-projektben kifejlesztett ADD&GET-modell a kölcsönös hálózatépítésre helyezi a hangsúlyt, amely önállóan menedzselhető és irányítható anélkül, hogy a harmadik félnek abban jelentősebb szerepe lenne. Cikkünk betekintést nyújt abba, hogyan lehet fenntartani a meglévő hálózatok működését.

Kulcsszavak: szakmai fejlődés, tanárok együttműködése, hálózatépítés

DOI: 10.37205/TEL-hun.2021.1.10

Bevezetés

Az oktatási környezet növekvő összetettsége miatt egyre inkább előtérbe kerül a különböző professziók képviselőinek kollaboratív együtt-tanulása, amelynek során különböző diszciplínákat oktató tanárok és más szakmák művelői együtt dolgoznak közös célok elérése érdekében (Lakerveld, 2019). Mujis (2015) szerint a legfontosabb közös cél az iskolai munka minőségének javítása, az iskolák, pedagógus közösségek változásra, fejlődésre történő felkészítése, hogy jobb oktatást tudjanak nyújtani (biztonságos és ösztönző tanulási környezetet, minőségi tudást, fejlett kompetenciákat). A különböző szakmák közötti hatékony együttműködés megvalósulhat a különböző intézmények, iskolák közötti, illetve az egyes iskolákon belüli, a különböző tárgyakat tanító pedagógus munkaközösségek közötti együttműködés és hálózatépítés révén. Elméleti szempontból sok okkal magyaráz-

ható, miért az egyes iskolák hálózatba szerveződése az egyik módja az iskolai munka javításának és az iskolarendszer reformjának (Muijs, et al., 2011).

„A 21. században a pedagógusoknak rendkívül sokoldalú és embert próbáló szerepet kell vállalniuk, hogy segíteni tudják a diákok tanulását. Támogatniuk kell a tanulási folyamatot, oda kell figyelniük a tanulókra és igényeikre, megfelelő stratégiákat, eszközöket, készségeket és anyagokat kell biztosítaniuk a tanulás előmozdítása érdekében. Ugyanakkor a tanároknak rugalmasnak kell lenniük, alkalmazkodniuk kell a folyton változó körülményekhez, beleértve a társadalom, a technológia és a világ állandó változásait. Gyakran találják magukat a legkülönbé-
lébb helyzetekben, amelyekhez néha nagyobb gond nélkül idomulnak, néha azonban képzésre van szükségük, hogy rugalmasan tudjanak alkalmazkodni” (Sachs, 2007, p. 9).

Sachs (2009) szerint Grundy és Robison a folyamatos szakmai fejlődés három egymással összekapcsolódó célját azonosították: a kiterjesztést, a növekedést és a megújulást.

- Kiterjesztés: a tanári repertoár bővítése új tudás vagy készségek megtanulása révén.
- Növekedés: a szakértelem elmélyítése.
- Megújulás: a tudás és a gyakorlat megváltoztatása, transzformációja.

Judith Sachs (2007) három metaforával világítja meg a folyamatos szakmai fejlődés három jelenleg érvényesnek tekintett megközelítését. Ezek megfeleltethetőek a Grundy és Robison által azonosított céloknak: új eszközök megismerése, új modellek elfogadása és revitalizáció, vagyis megújulás. A folyamatos szakmai fejlődés mint revitalizáció a pedagógusok hálózatokba tömörülése révén valósulhat meg.

A PROMISE-projekt története Szlovéniában

A PROMISE-projekt a mai oktatás-nevelés pedagógiai dilemmáival foglalkozik. A jelenkor komplex körülményei között dolgozó pedagógusok olyan kihívásokkal szembesülnek, amelyeket meg kell beszélniük, amelyekre reflektálniuk kell, amelyeket kezelniük kell. Ebben a folyamatban az segíti a pedagógusokat, ha találkoznak más szakmabeliekkel a saját környezetükben vagy azon kívül. Át kell lépniük a határvonalat az oktatás különböző területei, a különböző rendszerek, a különböző tanulási környezetek és a különböző szerepek között. A projekt célja az, hogy elősegítse a határátlépéseket és ezáltal kitágítsa a szakmai tanulás kereteit.

Morris és munkatársai (2003, idézi Sachs, 2007) azt állítják, hogy a folyamatos szakmai tanulás két összefonódó folyamata biztosítja a tanári tanulás és átalakulás lehetőségét. E két terület egyike az iskolán kívüli, egy-egy tudásterület tanári hálózataiban folyó munka, amely alapvetően a pedagógusok tudásbázisának és együttműködési, valamint vezetői készségeinek fejlődését segíti elő; a másik az egy-egy iskolán belüli, reformokra törekvő, hálózatokhoz és projektekhez kötődő munka. Ezek együttesen képesek azt az átalakító erőt biztosítani, amely erőteljes és fenntartható módon változtatja meg a pedagógusok szakmai fejlődésének és tanulásának módját.

A szlovén iskolákban nagy hagyománya van a hálózatokban végzett munkának. Azonban annak ellenére, hogy a hálózatban végzett munka milyen sokat adhat hozzá az iskolai munkához, a gyakorlatban sokszor tanúi voltunk annak, hogy a hálózatok egyszer csak leálltak, megszűntek működni. Ez általában akkor történik meg, amikor kifut egy projekt, vagy amikor a hálózat működésének rendszer-szintű, főleg pénzügyi támogatása leáll. Ezért egyre inkább előtérbe került annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy hogyan tartsuk életben a hálózatokat, és mi az iskolavezetés szerepe ebben.

Ha biztosítani akarjuk a különféle projektek eredményeinek fenntartását, akkor iskolák közötti hálózatokat kell létrehoznunk, és a hálózatokban folyó munkát, eszmecserét, az önszabályozás elvei szerint biztosítani kell. Az iskoláknak rendelkezniük kell azzal a potenciállal, hogy önfenntartó partnerségeket hozzanak létre más iskolákkal abban bízva, hogy a más iskolákkal történő együttműködés saját szakmai tanulásukat és fejlődésüket minőségileg új szintre emeli.

A PROMISE-projektben az iskolák közötti határátlépésre fókuszáltunk az iskolák közötti hálózatok létrehozásával. Az volt a cél, hogy a hálózatokkal kapcsolatos projekt eredményeknek, tudásnak az iskolák közötti terjesztésére, disszeminációjára különböző megközelítéseket fejlesszünk ki, ezeket a különböző régiókban működő partneriskolák segítségével teszteljük, mindenki ad, és mindenki kap alapon. A megközelítéseket aztán értékeltük, és egy olyan adatbázist hoztunk létre, amely elősegíti az iskolák közötti hálózatok létrejöttét. Ahhoz, hogy ezt mind el tudjuk érni, az iskolákat képessé kellett tennünk arra, hogy a projekt tartalmi elemeit és folyamatait kezeljék.

A projektet három fázisra osztottuk:¹

1. év bevezető fázis

¹ Tanulási protokoll: pedagógiai célok elérése érdekében alkalmazott, jól kidolgozott osztálytermi folyamatok lépésről lépésre történő leírása.

- Az iskolák közötti együttműködés alapjainak lefektetése: minden iskola bemutatkozik partnerének.
- Vignette-ek/ esettanulmányok megalkotása, amelyek elősegítik a különböző dilemmák reflexióját. Esetmegbeszélés, azoknak a korlátozó nézeteknek az azonosítása, amelyek szűkítik a reflexió körét. Megoldások azonosítása és átgondolása. A vignette-ek tartalma: inklúzió, tanárok és diákok számára egyaránt – a csoportok más projekteken szerzett tapasztalatai.
- A csoportok képzése: Képző: a Szlovén Nemzeti Pedagógiai Intézet (The National Education Institution of Slovenia: NEIS). Témák: folyamatszabályozás, tanulási protokollok, változásmenedzsment, moderálás.

2. év: a fejlődés fázisa

- Az „Adok is, kapok is”-elv megtervezése, bevezetése, alkalmazásának figyelemmel kísérése és módosítása. Az elv azokat a megközelítéseket képezi le, amelyek segítségével a partnerek – kettő vagy akár több is –, ténylegesen megosztják a tudást egymás között követve az „Adok is, kapok is”-elvet. Minden partneriskola, amely részt vesz az együttműködésben, bemutatja tevékenységét (tudását, tapasztalatait, a projekt eredményeit) a többieknek különböző protokollok, megközelítések és eszközök használatával.

3. év: a befejező fázis

- A modell értékelése
- A projekt eredményeinek bemutatása zárókonferencia keretében
- Lehetőség a PROMISE keretében rendezett tanulási eseményeken történő részvételre

A történet az iskola szintjén – az „Adok is, kapok is”-modell

Lofthouse és Thomas (2015) szerint a saját tanítási gyakorlatuk javítása céljából megvalósított együttműködés lehetővé teszi a pedagógusok számára, hogy jobb döntéseket hozzanak, hogy közös koncepciót alakítsanak ki a kívánatos tanulási eredmények természetéről, és arról, hogyan lehetne ezeket a saját tanítási gyakorlatukban elérni.

A projekt kezdetén három iskolát, illetve képviselőjükben egy-egy csapatot hívtunk meg a munkában történő részvételre. Mindegyiket megkértük, hogy keressenek maguknak egy partneriskolát, amely hajlandó velük együttműködni a

következő három évben. Így összesen hat iskola kapcsolódott be a munkába az első találkozón, négy általános és két középiskola.

Abban állapotunk meg velük, hogy együtt dolgozunk egy önsegítő modell kialakításán és kipróbálásán, amelynek segítségével a hálózatba szerveződés és a kooperáció révén tudnak egymástól tanulni. Az egész projekt az „Adok is, kapok is” elvére épült. Minden partnernek fel kellett ajánlania valamiféle tudást, készségeket vagy jó gyakorlatokat, amelyeket az iskola kifejlesztett, csak így juthattak hozzá ahhoz, amit a partner ajánlott fel, és ami értékesnek tűnt a szemükben. A modell feltételezi, hogy az együttműködés során a jó gyakorlatok megosztása, a közös problémamegoldás és a kölcsönös támogatás gyakorlata megalapozást nyer és megszilárdul. Ehhez a partnereknek világosan meg kell fogalmazniuk céljaikat és a tevékenységeiket, és fel kell ismerniük a kölcsönös előnyöket.

Az „Adok is, kapok is”-modell a következő lépésekből áll össze:

1. Az előkészítés: Ebben a fázisban minden partneriskolának át kell gondolnia saját erősségeit, szükségleteit és képességeit. Ez a lépés többek között a következő kérdések megválaszolását foglalja magába: Hogyan mutatjuk be magunkat mint iskolát? Mi érdekel bennünket? Mit tudunk a többiek számára felajánlani? Miben vagyunk jók? Hogyan tudnánk a saját csapatunkat felkészíteni az együttműködésre?

2. Az ismerkedés: Ebben a fázisban minden iskola bemutatja projekt ötleteit egy másik iskolának, és partneri kapcsolatot alakítanak ki. Ebben a szakaszban a következő kérdések vetődhetnek fel: Hogyan tudjuk megismerni egymást a lehető legjobban? Hogyan készítsük elő a másik csapattal történő találkozást?

3. Hálózatépítés és végrehajtás: Ebben a fázisban kerül sor a tevékenységekre, a két csapat tevékenységeinek bemutatására, így az együttműködés témáinak, műhelymunkáinak és más kollaboratív tevékenységeinek kreatív bemutatására.

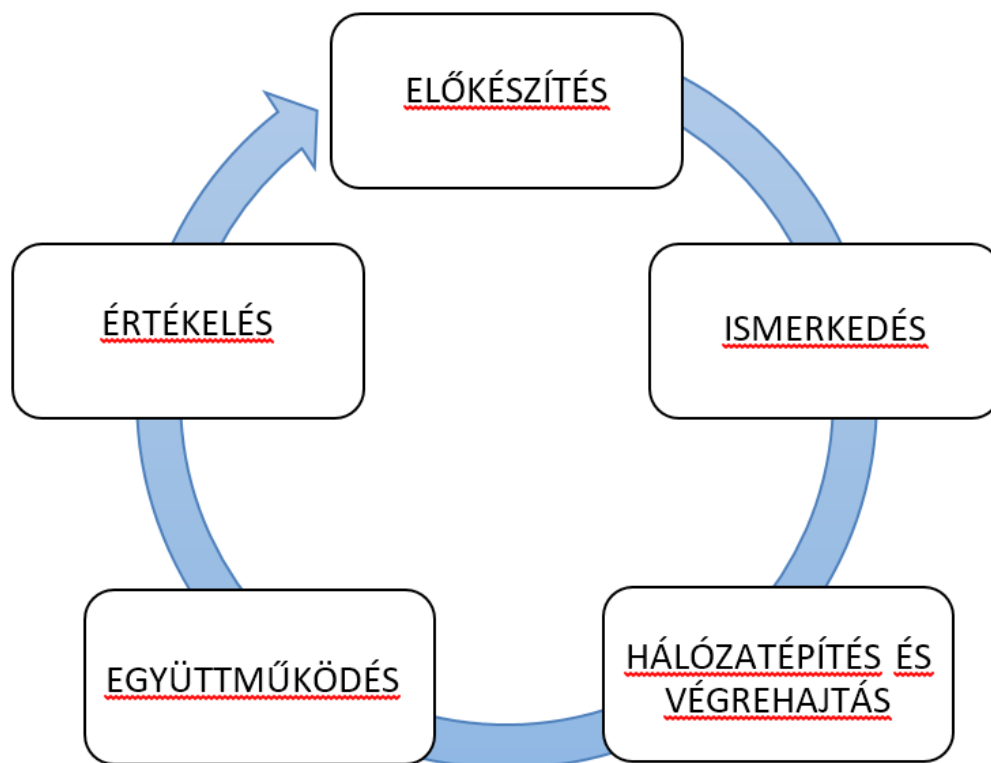
4. A kooperáció: Ebben a szakaszban történik a jövőbeli együttműködés tevékenységeinek közös tervezése, amelynek során át kell gondolni, hogy mik lesznek a következő lépések – például az együttműködés magasabb szintre emelése hospitálások, kollegiális támogatás, tanárcsere, 'job shadowing' (munkahelyi megfigyelés) segítségével.

5. Az értékelés: Ebben a fázisban a következő kérdésekre kell válaszolnunk: Hogyan tudja a csoport hatékonyan értékelni az elvégzett munkát? Mit adtunk a közösbe? Mi volt az együttműködés hozadéka számunkra? Mit szeretnénk elérni a jövőben?

A fenti szakaszokat a részt vevő iskolákkal együtt dolgoztuk ki egy kétnapos műhelymunka keretében, ahol megtervezték jövőbeli együttműködésüket és iskolai tevékenységeiket. Bemutattunk és együtt kipróbáltunk többféle megközelítést és eszközt is, amelyek hasznosak lehetnek a modell szakaszainak későbbi megvalósítása során – nyílt tér módszer (open space), Világkávéház módszer (world café), Történetmesélés módszer (storytelling), 4-MAT módszer, vignette-ek stb.

A második évben a partneriskolák megalapozták együttműködésüket, kialakították kapcsolataikat, és megkezdték a hálózat építését. A második év végére, több iskolalátogatás után, kialakították együttműködési terveiket a jövőre vonatkozóan. Ekkor tartottunk egy találkozót, ahol bemutatták addigi együttműködésüket, és reflektáltak a tapasztalt kihívásokra.

Az utolsó évet, 2021-et, az értékelésnek és az új partnerségek tervezésének szenteltük. Ebben a folyamatban felhasználtuk az első és a második év tanulságait is (1. ábra).

1. ábra. Az ötlépéses „Adok is, kapok is”-modell

Iskolák partnersége: Mi hasznuk belőle?

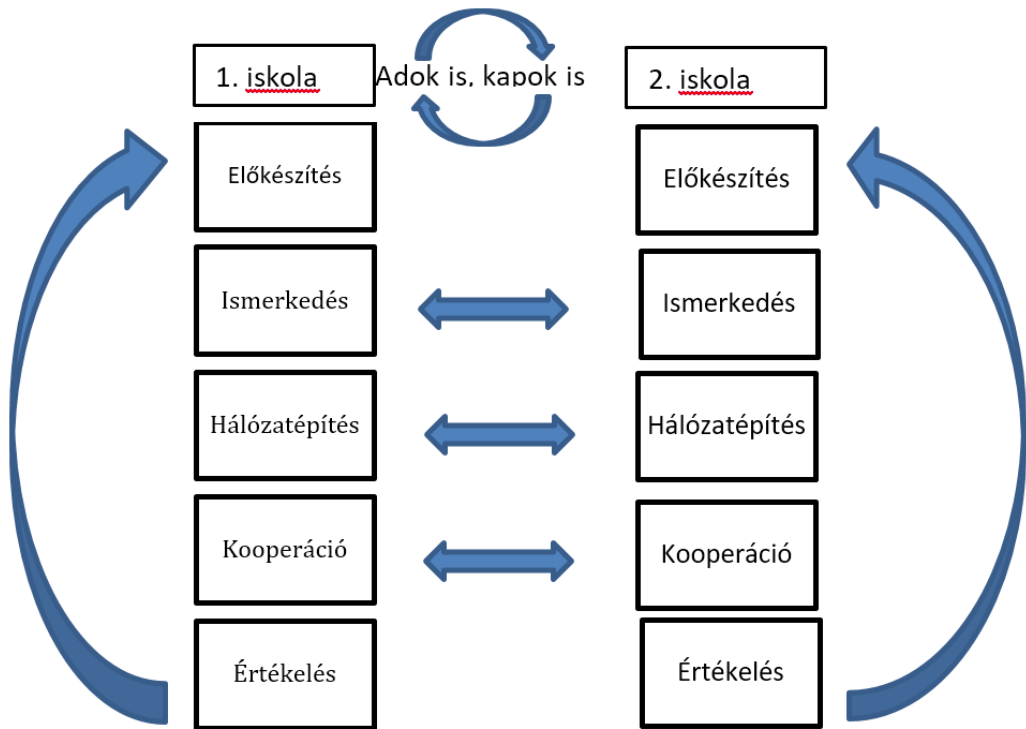
A partneriskolák az együttműködés és a hálózati munka során bemutatták addigi tanulási tapasztalataikat. A legkülönbébb kreatív módokon mutatták be magukat, és ezzel elősegítették a kezdeti feszengés feloldását, a csapatok közötti kapcsolatok megalapozását. Nagyon sokféle témát választottak: a tehetséggondozást, a fejlesztő értékelést, a hospitálást, a tanulási sétát (amelynek során kollégák osztálytermeibe nyertek bebocsátást), a különböző iskolákban dolgozó, de azonos tárgyat oktató tanárok közös óratervezését (kémia, biológia, fizika, idegennyelvek), a szakképző iskolák és gimnáziumok közötti együttműködést, a tanulók számára biztosított nyílt órákat.

Általában játékos és nem formális tevékenységeken keresztül kezdték kialakítani a kölcsönös bizalom és motiváció légkörét. A kezdeti lépések után következtek az egyéb tevékenységek havi bontásban tervezve. Ezeket a tevékenységeket szakította félbe a pandémia miatti lezárás, amikor az iskolák bezártak. A csoportok jelezték, hogy a pedagógusok, a tanulók és a szülők is sokat profitáltak a közös munkából, és hiányolták egymást. Mind azt tervezték, hogy a projekt lezárása után is folytatják az együttműködést. A két partneriskola 2019–20-as tanévre készült együttműködési tervét mutatja be az 1. táblázat.

Dátum	Vendéglátó	Téma	Eredmény	Nem várt hozadék
2019. 10. 09.	D. T. Általános Iskola	Légy kreatív, és tanulj a Művészeti Erasmus+ segítségével!	A résztvevők új tanítási megközelítéseket tapasztaltak meg.	Kapcsolatok alakulnak ki az E+ projekt vezetője és mindazok között, akik érdeklődnek efféle projektek iránt.
2019. 11.05.	V. V. Általános Iskola	Szülői értekezletek – Családi szabályok	A vendégiskolából meghívtak tanárokat és szülőket egyaránt.	Felmerül annak a lehetősége, hogy a két iskola közösen szervezzen fontos előadásokat.
2019. 11. 14.	V. V. Általános Iskola	A két iskola munkaközösségei képviselőinek találkozója	Tapasztalat-csere, dilemmák, ötletek megosztása	A közismereti tárgyakat tanítók ismerkedése
2019. 11. hó	D. T. Általános Iskola	Új médiumok a demokratikus társadalmakban, Erasmus+	Felmérés a diákok internet-használatáról és média-tudatosságáról	Egy másik projekt tapasztalatainak megismerése
2020. 01. hó	Mindkét iskola tanácsadó szolgálata	Pályaorientáció – középiskolák meglátogatása	A diákok barátkozása	Tapasztalatcsere a pályaorientáció területén
2020. 02. 11.	D. T. Általános Iskola	Szülői értekezlet: Hogyan védjük meg gyermekünket az internet veszélyeitől?	A vendégiskolából meghívtak tanárokat és szülőket egyaránt.	Felmerül a lehetősége nagyobb, közös események szervezésének.

1. táblázat. Két általános iskola partneri együttműködési terve a 2019–20-as tanévre

Összefoglalás

2. ábra. Az iskolák közötti együttműködés „Adok is, kapok is”-modellje

Az iskolák közötti, az „Adok is, kapok is”-modell alapján megvalósuló együttműködést szisztematikusan monitoroztuk, úgy a tevékenységeket, mint a folyamatokat, ez adta a fejlesztő értékelés alapját. A modell minősítő értékelése még nem lehetséges, mert a projekt még nem fejeződött be.

A legfontosabb eredmények, amelyeket alább bemutatunk, az értékelési össze-jöveteleken a pedagógusoktól és az iskolavezetőktől begyűjtött visszajelzéseken alapulnak, vagyis kvalitatív adatgyűjtésen.

1. Mi a véleményük a modell alapgondolatáról?
2. Mi motiválta őket a részvételre?
3. Hogyan zajlott a hálózatépítés?

A pedagógusok és az iskolavezetők a modellel kapcsolatos attitűdjének kognitív aspektusa magában foglalta például a résztvevők nézeteit, amelyek befolyásolták, hogy a résztvevők mennyire találták fontosnak a hálózatépítést, míg affektív aspektusa meghatározta, hogy mennyire lelkesedtek, hogyan érezték a hálózat-

építéssel kapcsolatban (LELENET, 2019). A motivációt elsősorban a kooperáció céljai határozták meg: az iskolavezető elvárásai, a hálózatépítés fontosságának felismerése, más szakértőkkel történő együttműködés lehetősége. A harmadik kérdésre adott válaszok alapvetően az iskolavezető vezetési stílusától függttek, attól, hogy a hálózatépítés során mennyire volt együttműködő, bátorító, irányító.

A visszajelzések azt mutatták, hogy úgy a pedagógusok, mint az iskolavezetők nagyon pozitívan vélekednek a hálózatépítés hasznáról, és kifejezték eltökéltségüket, hogy részt vesznek az „Adok is, kapok is”-modell alapján szervezett tevékenységekben. Reflexióikban nagyon lelkesen nyilatkoztak a munkáról, és pozitív érzésekről számoltak be. A pozitív érzések elsősorban a projekt első és második szakaszában megvalósult műhelymunkákhoz és találkozókhöz voltak köthetők, vagyis az ismerkedés, valamint a hálózatépítés és végrehajtás szakaszához.

A motiváció területén a pedagógusok hangsúlyozták, hogy tisztában vannak a hálózatépítés fontosságával, és szeretnének együttműködni más iskolákban dolgozó tanárokkal és szakemberekkel. A visszajelzések alapján úgy tűnik, nem kényszerből, az igazgató kérésére vagy utasítására vállalták a projektben való közreműködést. Az önmotiváció és a kényszer hiánya fontos tényező, mert az önmotivált pedagógusok valószínűleg akkor is kitartanak a munkában, ha valami nem sikerül, vagy a hálózatépítés bármilyen akadályokba ütközik (LELENET, 2019). Az iskolavezetés módszereit illetően azt láttuk, hogy az iskolavezetők támogatták tanáraikat a modell egyes szakaszainak végrehajtása során, bátorították őket az egymástól történő tanulásra. Vezetői szerepükben a tanítási folyamatok monitorizálására, minőségének javítására koncentráltak.

A hálózatépítés irányában mutatott pozitív attitűd, az önmotiváció és a részvételen alapuló pedagógiai vezetés az első feltételei annak, hogy a hálózatok önállóan működjenek. A második feltétel egy olyan online platform létrehozása, amelyen az iskolák közötti információcsere zavartalanul folyhat. Ezért a modell bevezetésének következő fázisában arra fogunk törekedni, hogy kiépítsünk egy olyan platformot, amely lehetővé teszi, hogy az „Adok is, kapok is”-modell alapján nagyszámú iskola tudjon csatlakozni a projekthez. Ez azt jelenti, hogy az iskolák egy adatbázisban megosztják azokat a tapasztalataikat és azt a tudásukat, amelyet erre érdemesnek tartanak (GIVE), és az adatbázisban megkeresik és megtalálják azt, amit más iskolák tudnak nyújtani nekik (GET).

Az elért eredmények ellenére még mindig kérdéses, hogy szükség van-e egy olyan nemzeti intézményre, amely a kezdeti ösztönzést biztosítja ahhoz, hogy az

iskolák csatlakozzanak az „Adok is, kapok is”-modell bevezetéséhez, vagy sem, és ki gondozza a platformot?

Irodalom

- Lakerveld van, J. (2019). *Internal project materials from project Promoting Inclusion in Society through Education*. Unpublished.
- LELENET – *Theoretical perspectives for principals on how to build professional learning networks, EU project 2017–2020*. URL <https://lelenet.net/wp-content/uploads/2019/02/Theoretical-framework-English-version.pdf>
- Lofthouse, R. & Thomas, U. (2015). Concerning collaboration: teachers' perspectives on working in partnerships to develop teaching practices. *Professional Development in Education*, 43(1), 36–56. <https://doi.org/10.1080/19415257.2015.1053570> (2021. 01. 09.)
- Muijs, D. (2015). Collaboration and Networking Among Rural Schools: Can It Work and When? Evidence From England. *Peabody Journal of Education*, 90, 294–305. <https://doi.org/10.1080/0161956X.2015.1022386> (2021. 01. 09.)
- Sachs, J. (2003). *The activist teaching profession*. Open University Press.
- Sachs, J. (2007). *Learning to improve or improving learning: the dilemma of teacher continuing professional development*. Paper at the International Congress for Effectiveness and Improvement.